

NEOROMÁNSKA HROBKA OD KAROLA HORNA NA MESTSKOM CINTORÍNE V BANSKEJ BYSTRICI

Mgr. Peter Buday

Ústav dejín a teórie architektúry a obnovy pamiatok, Fakulta architektúry STU

Résumé

The subject of the study is a Neo-Romantic sepulchre at the municipal cemetery in Banská Bystrica, designed and carried out by the local sculptor and mason Karol Horny in 1912. The text of the tomb indicates first of all the process of construction of the work of art, being backed up by archival sources. By means of the selected example it should contribute to the knowledge and understanding of significant architectural and artistic qualities of sepulchral objects of the period of "the lengthy 19th century".

Kultúrohistorické a umelecké hodnoty našich cintorínov už zďaleka nepredstavujú iba okrajovú tému. Spoznávanie týchto kvalít a špecifik sa pretavilo do celého radu publikácií, od monografií jednotlivých lokalít po úzko vymedzené štúdie zamerané na konkrétne objekty a tvorcov. Architektúry na cintorínoch prezentujú v nejednom prípade pôsobivé a osobité riešenia, ktoré však ostávajú mimo pozornosti, odsúdené na zánik. Paradoxná situácia, ak si pripomenieme, že ide o diela určené na „večnú pamiatku“ jednotlivca alebo rodiny. Ich výskum vo väčšine prípadov stojí najmä na formálnej analýze celku a detailov, na hľadaní východísk, komparácií a poukazovaní na analógie. Žiaľ, absencia primárnych informácií obsiahnutých v písomnej agende a grafických podkladoch neumožňuje spoznať bližšie súvislosti ich vzniku. Iba sporadicky sa nám podarí v archívoch nájsť pramene ku „genéze“ zabudnutých a zanikajúcich prác zastupujúcich tento špecifický druh architektúry. Medzi tie patrí aj neorománska hrobka na mestskom cintoríne v Banskej Bystrici.

Široká kamenná fasáda (Obr.1) označujúca skúmaný objekt pôsobí takmer nenápadne v porovnaní s dominantami severozápadnej časti cintorína, ktorými sú neorenesančná kaplnka rod.Herritz a monumentálna neoklasicistická hrobka z roku 1929 od Augustína Peierbergera. [2,3] Interiér neorománskej hrobky zahĺbenej vo svahu tvorí stredová chodba so železobetónovým stropom lemovaná po oboch stranách dvoma radmi zamurovaných hrobových výklenkov. Exteriér akcentuje mohutný portál zvýraznený trojuholníkovým štítom neseným dvojicou valcových polostĺpov. Na vstup nadväzujú kratšie úseky múru so žulovými platňami pre nápisy. Jedinými sochársky artikulovanými detailmi tejto strohej kulisy z nahrubo opracovaných kvádrov sú hlavice stĺpov a pilierov uzatvárajúcich bočné múry.

Obr.1 Karol Horn: Hrobka s neorománskym priečelím z roku 1912 na mestskom cintoríne v Banskej Bystrici. Stav január 2010. (Foto P. Buday)

Obr. 2 Neorenesančná hrobka rod. Herritz, koniec 19. storočia - stav január 2010. (Foto P. Buday)

„Predsedajúci konštatuje, že je potrebná stavba jednej spoločnej hrobky na katolíckom cintoríne, vyhovujúca požiadavkám súčasnosti ...“ píše sa vo výňatku zápisnice mestskej rady z 25. novembra 1910.¹ Na schôdzi, kde odznali tieto slová sa v zásade ukončila prvá, prípravná etapa tohto podujatia. To, aký význam mu prikladali radní dokladá ustanovenie zvláštnej komisie, ktorej členmi boli starosta, mestský farár, mestský inžinier, správca cintorína a členovia mestskej rady.²

Komisia vedená Bélom Wachtlerom dostala za úlohu vybrať miesto pre budúcu stavbu, stanoviť jej rozpočet a podmienky súťaže. 16. augusta 1911 predniesla mestskej rade nasledujúce závery: objekt z kameňa mal mať kapacitu 30-36 miest, pričom sa už rátalo s jeho budúcim rozšírením o ďalších 30 miest zo strany hrobky Ondrejkočovicov. Určila sa cena pre hrobové miesto vo výške 1000 korún. Správca cintorína bol povinný viesť samostatnú knihu pochovaných v hrobke. O niekoľko mesiacov neskôr predložil sochár a majiteľ známej banskobystrickej kamenárskej firmy Karol Horn jej plány a rozpočet.³ Horn v sprievodnom liste Wachtlerovi píše, že nákresy odovzdáva v nádeji, že *budú spĺňať každé želanie...*⁴ Komisia ich bez zásadnejších výhrad prijala. Následne sa uzniesla na konkrétnych podmienkach súťaže na dodávateľa stavby.⁴ Tú vo februári 1912 vyhrala jediná zaslaná ponuka od firmy Horn...⁵ V zmysle zmluvy uzavretej medzi ňou a mestom bol dodávateľ povinný svoje dielo odovzdať do 1. augusta 1912.⁶ Úpravu okolia stavby uskutočnil záhradník Juraj Plesnivý.⁷ Neplánované výdavky zvyšujúce rozpočet predstavovali železná mreža, kamenné stĺpiky a reťaze ohrady, konzolové lampy, bronzový christogram a písmená A a Ω v nadpraží vstupu.⁸ Stavba bola do užívania daná postupne: v máji 1913 mestská rada nariadila očíslovanie hrobových miest, pričom si vyhradila „užívateľské práva“ na horný rad po pravej strane.⁹ Začiatkom roku 1914 vypracoval inžinier Juraj Hudec (Hugyec) posudok na príčiny vlhkosti objavujúcej sa v interiéri v zimných a jarných mesiacoch.¹⁰ Realizátor stavby ich odôvodnil nedostatočným vetraním. Jeho vysvetlenie zrejme uspokojilo radných, pretože koncom januára bola Hornovi vyplatená kaucia zložená pred začatím stavby.

Z hľadiska architektúry zastupuje neorománska hrobka prúd rozvíjajúci sa pred I. svetovou vojnou, pre ktorý nachádzame v súdobej tlači nemecké pomenovanie bausteinstyl. Kameň sa stáva svojbytným výrazovým prvkom nahrádzajúci svojou štruktúrou dekor. „Kamenný štýl“ pôsobiaci svojou strnulosťou a monumentalitou ako reakcia na doznievajúcu secesiu si našiel uplatnenie tak v civilnej ako aj v sakrálnej architektúre, čoho reprezentatívnym domácim príkladom je kalvínsky kostol na Námestí SNP v Bratislave.

Obr. 3 Augustín Peierberger: „Mestská“ hrobka, južné priečelie - stav január 2010.
(Foto P. Buday)

Z dokumentov ako aj zo samotného výsledku je jasne čitateľný zámer banskobystrického magistrátu postaviť dôstojné miesto posledného odpočinku pre tunajšiu honoráciu. Domnievame sa, že šlo aj o prvotný projekt tohto druhu, za ktorým mali nasledovať ďalšie. Pokračovaním týchto zámerov po I. svetovej vojne sa javí byť spomínaná Peierbergerova hrobka.

¹ Výňatok zo zápisnice schôdze mestskej rady zo 16.VIII.1911, st.reg.č.5891.

² Költségvetés egy 32 személyre szóló közös sírboltról a helybeli rom.kath.sírkertben az Ondrej-kovics féle sírbolttól jobbra fekvő részen / Rozpočet hrobky pre 32 osôb v miestnom r.k.cintoríne v časti napravo od hrobky Ondrejkočovicov predložený Karolom Hornom 15.XII.1911. Za chované plány: 1/ Priečelie hrobky, pauzák 36,8 x 31 cm, pero, tuš, kolorovanie pastelom. V pravom dolnom rohu: Beszterczebánya, 1911 dec.12 Horn Károly. 2/ Pôdorys, rezy a nárys priečelia – Sírbolt tervezet 32 személy részére, pauzák 56,8 x 42,8 cm, pero, tuš, kolorovanie

³ List Karola Horna Bélovi Wachtlerovi z 15.XII.1911, st.reg.č.9157.

⁴ zápisnica zo schôdze komisie pre výstavbu hrobky na r. k. cintoríne z 20.XII.1911, st.reg.č.9304.

⁵ Notárska zápisnica z 10.II.1912, st.reg.č.1358.

⁶ Zmluva medzi mestom zastúpeným Bélom Wachtlerom a Karolom Hornom z 24.II.1912. Stavebné povolenie vydal starosta Július Česník 16.IV.1912, st.reg.č.3448.

⁷ Ponuka záhradníka Juraja Plesnivého prijatá 5.VIII.1912, st.reg.č.6509.

⁸ Výňatok zo zápisnice schôdze mestskej rady z 10.VIII.1912, st.reg.č.6784. Celkové náklady na stavbu činili 12 285 korún.

⁹ Výňatok zo zápisnice schôdze mestskej rady 9.IV.1913, st.reg.č.3949.

¹⁰ Výňatok zo zápisnice schôdze mestskej rady 25.I.1914, st.reg.č.633.